

Groningen: stedelijk landschap als culturele ruimte

Ansjie Monkhost

Het werd de hoogste tijd, maar de bewoners van de stad Groningen kunnen met de neus in de wind en met opgeheven hoofd de rest van cultuurminnend Nederland tegemoet treden.

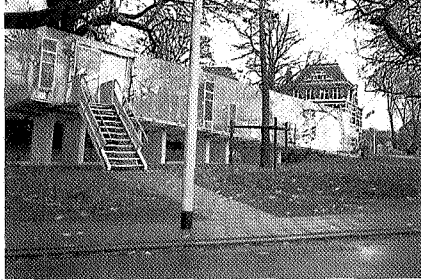
Natuurlijk, de stad Groningen blijft op een paar uurtjes reisafstand, maar dan... Met een meer dan geslaagde serie van culturele hoogstandjes ('Stadsmarkeringen', What a wonderful World!' uit 1990 en deze zomer de zeven weken durende manifestatie 'A Star is Born') kan het hoofd worden geheven. Finito het achtergestelde gevoel, een nieuw zelfbewustzijn is geboren.

Natuurlijk, er zijn nog steeds woonerfjes, het verkeerscirculatieplan brengt automobilisten nog steeds tot wanhoop en nog steeds is de stad vergeven van de fietsers, maar het elan is er, de eigen identiteit, het zelfbewustzijn. Niet langer de stad van alleen de Martinitoren en het Peerd van Ome Loeks, maar een stad die internationaal in het middelpunt van de belangstelling staat, doordat de openbare ruimte - het stedelijke landschap - in de afgelopen tien jaren steeds meer het karakter heeft gekregen van een grote expositieruimte. Een gesprek met Maarten Schmitt, stadsarchitect en de afgelopen jaren nauw betrokken bij de drie manifestaties waardoor het 'pronkjewail' uit het Groninger volkslied steeds meer geslepen wordt in alle facetten die bij een stralende edelsteen horen. 'Ruimte voor ruimte' heet het plan dat in 1991 het

licht zag en dat Groningen jarenlang zou veranderen in een gigantische bouwput, met als doel een totale verfraaiing van de binnenstad. De bezem erdoor en wel drastisch ook. Afbraak van het oude 'nieuwe' stadhuis, een nieuwe Waagstraat ontworpen door Natalini, gele steentjes voor alle straten in het centrum, een verbod voor de plaatselijke middenstand op uitstallingen en uithangborden op straat, en alleen nog maar rieten terrasstoelen voor de horeca. Een schone stad, een stad om met plezier te leven, te studeren, te werken, om uit te gaan, lol te hebben, te genieten van cultuur, en bovenal een stad om trots op te zijn. De stad als cultureel centrum in de breedste zin van het woord, die gebruik maakt van de openbare ruimte. Het stedelijke landschap als culturele ruimte. Drie spraakmakende culturele projecten in een vrij

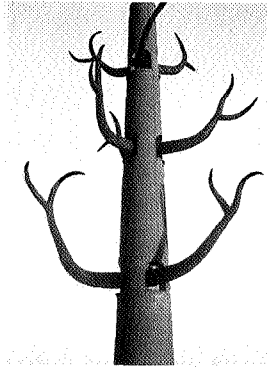
kort tijdsbestek: het project 'Stadsmarkeringen', de videopaviljoens en afgelopen zomer 'A star is born'. Is de opzet een weloverwogen keuze om van Groningen, dat een hoog werkloosheidspercentage heeft, een megaster te maken op cultureel gebied? Maarten Schmitt: *'Het politieke beleid is hier altijd gericht geweest op werkgelegenheid. De belangrijkste doelstelling was en is het versterken van de economische positie van de stad. In de stedenbouw kun je dat natuurlijk op verschillende manieren doen. De komst van de PTT, een nieuw Groninger museum en de nieuwbouw voor de Rijksuniversiteit Groningen gaven ons bij Ruimtelijke Ordening de mogelijkheid andere architecten te kiezen dan de tot nu toe gangbare, zoals Aldo van Eyck, Herzberger en Piet Blom. Heel populair, weinig exclusief en voortreffelijk passend in de sociaal-democratische ideologie van Max van den Berg, die destijds als wethouder de drijvende kracht was achter de herwaardering van de binnenstad. De volgende stap was misschien vanzelfsprekend: er werd gezocht naar architecten die meer dan onopvallend en alledaags vormgeven. Een soort revival van de binnenstad en van het zelfbewustzijn van de bewoners. Wethouder Ypke Gietema was natuurlijk bij uitstek ijdeltruit genoeg om een stap verder te gaan dan Max van den Berg. Ypke was toch wat liberaler, hoewel niet minder sociaal-democratisch. Hij heeft er als het ware een laag van zelfbewustzijn overheen gelegd door andere architecten te kiezen, zoals Rem Koolhaas en Grassi.'*

Toeval of niet, maar toen de markante en vaak omstreden wethouder Gietema eind jaren tachtig naast Ruimtelijke Ordening ook Cultuur in zijn

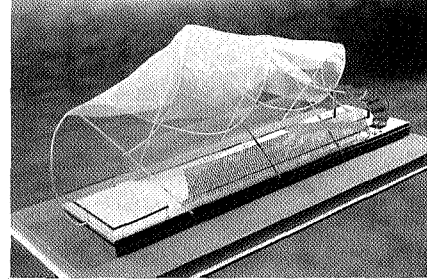

Foto's: gemeente Groningen,
Dienst Ruimtelijke Ordening

Glass video gallery van
Bernard Tschumi

Stadsmarkering van Thom
Puckey

Het drijvende podium van
Fumihiko Maki

portefeuille kreeg, maakte de stad zich net op voor de viering van het feit dat Groningen 950 jaar bestond. Weliswaar niet echt een leeftijd om je verjaardag grootscheeps te vieren, maar met de jeugdige component Cultuur kon Ruimtelijke Ordening (RO) voortvarend aan de slag. *'De opdracht van Gietema luidde: kijk eens wat je kunt doen met de openbare ruimte en kijk eens of je dat kunt laten samenvallen met de ideeën die Frans Haks, directeur van het Groninger Museum, heeft over het nieuwe museum in de zwaaihoek. Met andere woorden: kijk niet alleen naar architecten en stedenbouwers maar betrek ook andere creatieve geesten bij de projecten.'*

Video's en markeringen

Het resultaat was niet gering. Vijf videopaviljoens waarin feestvierend Groningen her en der in de stad muzikale videoclips kon aanschouwen, en tien stadsmarkeringen, kunstwerken die bij wijze van toegangspunten langs de stadstrand kwamen te staan. Werden de videopaviljoens nog uitsluitend door architecten vormgegeven (Coop Himmelb(l)au, Hadid, Tschumi, Eisenman en Koolhaas), bij de stadsmarkeringen gingen de opdrachten niet alleen naar architecten en beeldend kunstenaars: ook een filosoof, een choreograaf, een toneelschrijver en een econoom werden uitgenodigd het masterplan van Daniel Libeskind vorm te geven. Het idee voor de videopaviljoens was het resultaat van een steeds intensiever wordende samenwerking tussen RO en het Groninger Museum, nadat de gezamenlijke tentoonstelling tot stand was gekomen over het project van Giorgio Grassi voor een kunstmatig eiland met

vijf woontorens in de zwaaihoek in het Verbindingskanaal. Toeval of niet, maar nadat de heren Haks en Gietema veelvuldig diep in gesprek in de diverse etablissementen van de stad waren gesignaleerd, besloot het gemeentebestuur van Groningen dat een cadeautje van dertig miljoen van de Gasunie zou worden besteed aan een nieuw museum in de zwaaihoek. En volgens een publicatie bij het project 'What a wonderful World!' kwam deze samenwerking juist op het moment, *'dat én museum én gemeente toe waren aan het zetten van een nieuwe stap in hun eigen ontwikkeling'*. Volgens Gietema, in dezelfde publicatie, is het project *'een poging van de gemeente om op meer experimentele wijze, zonder het keurslijf van de directe nuttigheid, bezig te zijn met het beeld van de stad en de kwaliteit van de openbare ruimte'*. Het resulteerde in vijf paviljoens op kamerformaat waarin een selectie muzikale videoclips werd vertoond. Heel toegankelijk en voor een groot publiek.

Van een heel andere kaliber zijn de 'Stadsmarkeringen', naar het idee van de Groninger Frank Mohr dat aan de stadsgrenzen duidelijk waarneembare markeringen moesten komen. De Pools-Amerikaanse architect Daniel Libeskind ontwierp het masterplan 'The Books of Groningen', waarbij de stad is opgedeeld in negen zones, met in het midden daarvan, op het Martinikerkhof, de tiende. Doelbewust werden voor de invulling van het masterplan niet alleen architecten en kunstenaars aangezocht, maar ook een filosoof, een choreograaf, een toneelschrijver en een econoom, om zo, aldus Libeskind, *'alle aspecten van het stedelijk leven te*

weerspiegelen'. Makkelijk toegankelijk zijn ze niet.

Het zijn echte hersenkrakers, deze stadsmarkeringen van Kurt W. Forster, Akira Asada, Daniel Libeskind, Thom Puckey, Gunnar Daan, Heiner Muller, William Forsythe, John Hejduk, Leonhard Lapin en Paul Virilio.

Kwam het grote publiek bij de stadsmarkeringen misschien niet helemaal aan zijn trekken vanwege de moeilijkheidsgraad, deze zomer maakte het zeven weken durende culturele feest 'A Star is Born', ter gelegenheid van de renovatie en herinrichting van de binnenstad, heel veel goed. Twee vergeten en verborgen plekjes in de stad kregen een nieuwe invulling als blijvend podium: Rem Koolhaas en fotograaf Erwin Olaf ontwierpen een openbaar toilet op een 'nieuw' pleintje aan de Reitemakerstrijpe en voor de Winschoterkade ontwierp architect De Sola Morales een stalen platform met uitzicht op het water van het Winschoterdiep. Voorts waren twee mobiele podia (een soort drijvende wolk) van de Japanse architect Maki en het verrijdbare regenboog-podium van Alsop & Stormer uit Engeland de hele zomer het toneel voor meer dan 150 voorstellingen. De podia blijven, de Star-is-Born-show is voorbij, maar volgens Maarten Schmitt houdt het nooit op. Hoe of wat is nog de vraag. *'Eerst was er de samenwerking tussen RO en het museum, nu de samenwerking tussen RO en de Dienst Kunst en Cultuur, en misschien moeten we bij een volgend project eens naar de provinciale diensten kijken.'*

En zo hoort het ook eigenlijk, want het 'pronkjewail' zit natuurlijk niet voor niets in een 'golden raand'. —